

Prof. dr hab. Krzysztof Stachewicz
Zakład Filozofii i Dialogu
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

Poznań-Toruń, 20.08.2024

Recenzja pracy doktorskiej mgr Dominiki Pawlik-Pydy

pt. *Personalistyczny wymiar etyki zawodowej logopedy (Kraków 2024)*

Niniejszą opinię w sprawie pracy doktorskiej mgr Dominiki Pawlik-Pydy przedstawiam na podstawie uchwały Rady Dyscypliny Filozofia Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, powołującej mnie na recenzenta w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora mgr Dominice Pawlik-Pydzie.

Praca doktorska mgr Dominiki Pawlik-Pydy została napisana pod kierunkiem dra hab. Kazimierza Mrówki, prof. UKEN i powstała w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Liczy ona 187 stron tekstu, 12 stron wykazu bibliograficznego oraz 18 stron aneksu. Doktorantka jest autorem dwóch opublikowanych artykułów w czasopismach naukowych („Studia Filologiczne Uniwersytetu Jana Kochanowskiego” i „Ruch Pedagogiczny”). Publikacyjnie mgr Pawlik-Pyda spełnia zatem warunek dopuszczenia do obrony doktoratu.

Przedstawiona mi do oceny rozprawa dotyczy zagadnienia personalistycznego wymiaru etyki zawodowej logopedy. Doktorantka tak określiła przedmiot swej dysertacji i jednocześnie zarysowała jej fundamenty badawcze: „Celem rozprawy jest opracowanie najważniejszych zagadnień związanych z etyką w zawodzie logopedy. Formułuję następujące cele szczegółowe: 1. Cel teoretyczny – refleksja naukowa nad wartościami i normami moralnymi specyficznymi dla etyki logopedii; 2. Cel diagnostyczny – zebranie informacji dotyczących etyki zawodu logopedy w Polsce, w tym obowiązującego prawa i kodeksów etycznych; ponadto zdiagnozowanie najważniejszych problemów i dylematów moralnych pojawiających się we współczesnej praktyce logopedycznej; 3. Cel zawodowy/praktyczny – stworzenie możliwości wykorzystania wyników badań w praktyce zawodowej” (s. 6-7). Pole badawcze jest zatem

wstępnie określone, Doktorantka zdaje się być świadoma zakresu zadań, jakie sobie postawiła w opracowaniu tytułowego problemu, choć już tu pojawiają się pewne pytania. Czy tytuł rozprawy przywołuje etykę personalistyczną jako paradygmat budowania etyki w zawodzie logopedy? Czy też chodzi o personalistyczne wymiary w pracy terapeutycznej logopedy, które mogą stanowić tropy do konstrukcji takiej etyki? Wszak każdy paradygmat etyczny analizuje albo wyłącznie albo przede wszystkim relacje międzyosobowe w kontekstach moralnych, zatem intuicja Doktorantki o osobowym charakterze pracy logopedy i tym samym wymogu stosowania do jego pracy etyki personalistycznej zdaje się stanowić pewne nieporozumienie. Czy, wreszcie, w rozprawie chodzi prymarnie o analizę obowiązujących kodeksów etycznych w zawodzie logopedy i terapeuty w kluczu wydobywania z nich wątków personalistycznych czy też o próbę zaproponowania własnych rozwiązań etycznych? Niestety, lektura pracy nie umożliwia jasnej odpowiedzi na te pytania, jak jeszcze będzie o tym w niniejszej recenzji mowa. Antycypując dalsze uwagi już tu zauważmy, że koncepcja pracy nie została najwyraźniej do końca przemyślana.

Omawiana dysertacja posiada logiczną konstrukcję, adekwatną do problematyki określonej tytułem. Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, spisu tabel, spisu rysunków, bibliografii oraz aneksu. We wstępie został określony cel badawczy, sens analizowanego zagadnienia i struktura pracy. Zabrakło określenia metody badawczej przyjętej w pracy, ogólnej charakterystyki stanu badań oraz wymienienia najważniejszych opracowań. Stanowi to pewien defekt metodologiczny pracy, który zresztą będzie miał, niestety, konsekwencje dla jakości analiz w niej przedstawionych. Rozdział pierwszy (*Personalizm jako etyczna baza relacji logopeda-pacjent*) zawiera próby określenia personalizmu, wymienia przedstawicieli tego nurtu filozoficznego w Polsce oraz omawia kluczowe idee i założenia personalizmu (dlaczego tylko polskiego?). Rozdział drugi (*Etyka zawodowa*) przedstawia definicje etyki jako takiej, etyki zawodowej oraz koncepcję rozwoju moralnego człowieka (trudno znaleźć uzasadnienie dla tych przydługich analiz, niepotrzebnych w kontekście tematu pracy). Trzeci rozdział (*Specyfika pracy logopedy*) analizuje metodologiczny profil i charakter logopedii jako nauki, podmiotowość pacjenta w relacji logopedycznej oraz prawne aspekty zawodu logopedy obowiązujące w Polsce. Kolejny, czwarty, rozdział (*Kodeks etyczny w pracy logopedy*) jest analizą kodeksów etycznych w pracy logopedy oraz określeniem roli i miejsca funkcjonowania etyki zawodowej w praktyce logopedycznej. Ostatni, piąty, rozdział (*Problemy i dylematy etyczne w pracy logopedy*), najbardziej interesujący z punktu widzenia celów pracy i zawierający najwięcej autorskich pomysłów Doktorantki, zawiera opracowanie problemu

kompetencji logopedy (merytorycznych, metodycznych, personalnych, prawnych) oraz analizuje zagadnienia dylematów i konfliktów moralnych w pracy logopedy, poszukując optymalnych rozwiązań na ich gruncie, a kierując się intuicjami personalistycznymi. Zakończenie, zbyt krótkie i lakoniczne, zawiera rekapitulację badań, skupioną głównie na wykazaniu uzasadnienia tez wyjściowych i przyjętych hipotez badawczych. Bibliografię dobrze byłoby uporządkować, wykaz wykorzystanych pozycji w alfabetycznym układzie nie służy przejrzystości tego spisu literatury. W aneksie zostały zawarte materiały poniekąd źródłowe, niepotrzebnie zatem tak obficie cytowane *in extenso* w treści rozprawy, co utrudnia momentami jej lekturę.

Na uwagę zasługuje generalnie bardzo poprawny, a także jasny język, którym została napisana recenzowana rozprawa doktorska. Autorka nie ustrzegła się co prawda drobnych błędów, by wspomnieć braki i błędy interpunkcyjne, drobne uchybienia gramatyczne, zapis pojęć łacińskich (np. „bonnum commuane” „amica veristas”) czy tzw. literówki, jednak generalnie język pracy zasługuje na zdecydowaną pochwałę. Nie zdarza się to, niestety zbyt często, tym bardziej należy wyeksponować tę konstatację. Drobną uwagę: zapis imienia przywoływanego autora po raz pierwszy powinien być podany w całości, a nie inicjałem. Numeracja przypisów powinna zamykać się w ramach rozdziałów, a nie całej pracy.

Praca podejmuje zagadnienie z zakresu etyki zawodowej logopedy, temat czekający na dogłębną refleksję aksjomoralną, ciągle niezadowolająco opracowany w literaturze przedmiotu. W dobie nieustannego mnożenia i rozwoju etycznych kodeksów zawodowych, analiza etyczna i metaetyczna w tych obszarach jawi się jako potrzebna i aktualna. Oceniana rozprawa w jakiejś mierze wpisuje się w te przestrzenie, próbując dokonać namysłów nad personalistycznymi wątkami pracy logopedy. Przedstawiona praca zawiera szereg ciekawych analiz, szczególnie w obszarach konfliktów i dylematów moralnych, których wszak w żadnym zawodzie, jak i w życiu pozazawodowym, nie brakuje.

Przejdźmy do uwag krytycznych, wątpliwości i czytelniczych niedosytów recenzenta. Zagadnienie personalizmu zostało przedstawione dość chaotycznie, bez wyraźnego pokazania istoty etyki personalistycznej opartej na zasadzie *persona est affirmanda*, nie zawsze nawiązującej do rozmaitych nurtów refleksji personalistycznej rozwijanej w ramach filozofii człowieka. To rozwarstwienie: refleksja personalistyczna nad naturą osoby i etyka oparta na afirmacji godności człowieka nie zostało w pracy jasno pokazane, a stanowi to poniekąd klucz porządkujący wszystkie wywody. Autorka zbyt szczegółowo referuje rozmaite koncepcje

personalistyczne, omawia podziały i schematy, nieco gubiąc swoje tytułowe zagadnienie w gąszczu referowanego materiału. Niedosyt budzi też próba ujaśnienia istoty i natury etyki, dokonana w oparciu li tylko o hasła słownikowe. Rodzi to wiele niedopowiedzeń i błędnych sugestii definicyjnych. Czy, dla przykładu, pytanie metaetyki rzeczywiście da się zamknąć w takiej postaci: „Dlaczego tak być powinno i dlaczego tak jest?”, jak czytamy na s. 30? To raczej pytania etyki preskrypcyjnej i deskrypcyjnej. Autorka na 12. stronach przedstawia różne teorie psychologiczne rozwoju moralnego człowieka, by skonstruować, że w ich świetle „osoby podejmujące się aktywności zawodowej są już jednostkami na tyle rozwiniętymi moralnie, by w przypadku pojawienia się dylematów móc podejmować odpowiedzialne decyzje”. Ale dodaje „[k]onkretny poziom dojrzałości moralnej danej osoby można jednak ocenić tylko z perspektywy analizy indywidualnej” (s. 50). Wnioski są trywialne i samooczywiste bez znajomości i przywoływania klasycznych koncepcji Jeana Piageta czy Lawrence’a Kohlberga. Poza tym jawi się pytanie, czy kompetencje moralne są potrzebne wyłącznie w obszarze dylematów etycznych, jak sugeruje autorka rozprawy? Zbyt szeroko omówione zostały konteksty metodologiczne i metanaukowe związane z logopedią, łącznie z omówieniem miejsc, gdzie można ją studiować w Polsce i omówieniem specjalizacji oraz aktów prawnych regulujących pracę logopedy. Perspektywa etyczna i personalistyczna nie wymaga zarysowania aż tak szczegółowych kwestii, które niczego nie wnoszą do realizacji celu badawczego, a rodzą zasadne pytanie o ich sensowność w tego typu rozprawie.

Wątpliwości budzi też szereg szczegółowych tez i sądów zawartych w rozprawie. Czy rzeczywiście sens „wychowywania do prawidłowej mowy” przyjmowany przez Isokratesa miał analogiczne znaczenie jak w dzisiejszym słowie „logopedia”? Raczej chodziło o znaczenia retoryczne „prawidłowej mowy”. Czy zasadny jest sąd, że proces dochodzenia logopedii do samodzielności naukowej zakończył się z utworzeniem studiów licencjackich i magisterskich na UMCS i UG? Kontekst nie wskazuje nawet, że chodzi o grunt polski. Czy wśród głównych kontynuatorów myśli Victora E. Frankla wystarczy wymienić Kazimierza Popielskiego? Tych pytań i wątpliwości rodzi się w trakcie lektury sporo.

Mimo dość obszernej bibliografii zabrakło jednak wiele ważnych dla poszczególnych części rozprawy książek i artykułów, choćby tekstów Jana Galarowicza, dotyczących tak personalizmu Karola Wojtyły, jak i personalizmu *in genere*. Zabrakło też – poza jednym wyjątkiem – książek i artykułów znakomitych etyków ze szkoły personalizmu lubelskiego: Tadeusza Stycznia, Andrzeja Szostka i Adama Rodzińskiego. Ich prace pomogłyby sformułować wiele interesujących tez i wniosków odnośnie do etyki zawodowej logopedy.

Rozprawa doktorska mgr Dominiki Pawlik-Pydy jest w dużej mierze pionierska na gruncie polskim i należy w tej perspektywie dążyć do jej całościowej oceny. Posiada ona pewne walory poznawcze i jest przynajmniej częściowo udaną próbą realizacji zadania, określonego przez przyjęty projekt badawczy. Za interesujące należy uznać wiele części pracy, choćby pomysł włączenia wątku związanego z logoterapią w pracy logopedy czy autorską analizę i studia kasusów w pracy logopedy, bardzo istotnych z punktu widzenia etyki kodeksowej. Doktorantka w dużej mierze osiągnęła główne cele swej pracy. Zgłoszone powyżej uwagi krytyczne i wątpliwości – być może duża ich część została by uchylona przy korekcie tematu rozprawy, w moim odczuciu nie do końca adekwatnego do treści w obecnym sformułowaniu – nie przeczą temu finalnemu wnioskowi.

W konkluzji przedstawionej recenzji stwierdzam, że praca doktorska pt. *Personalistyczny wymiar etyki zawodowej logopedy* spełnia wszystkie warunki określone w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z 14.03.2003 roku oraz w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.). Wnoszę zatem o dopuszczenie mgr Dominiki Pawlik-Pydy do publicznej obrony pracy doktorskiej.